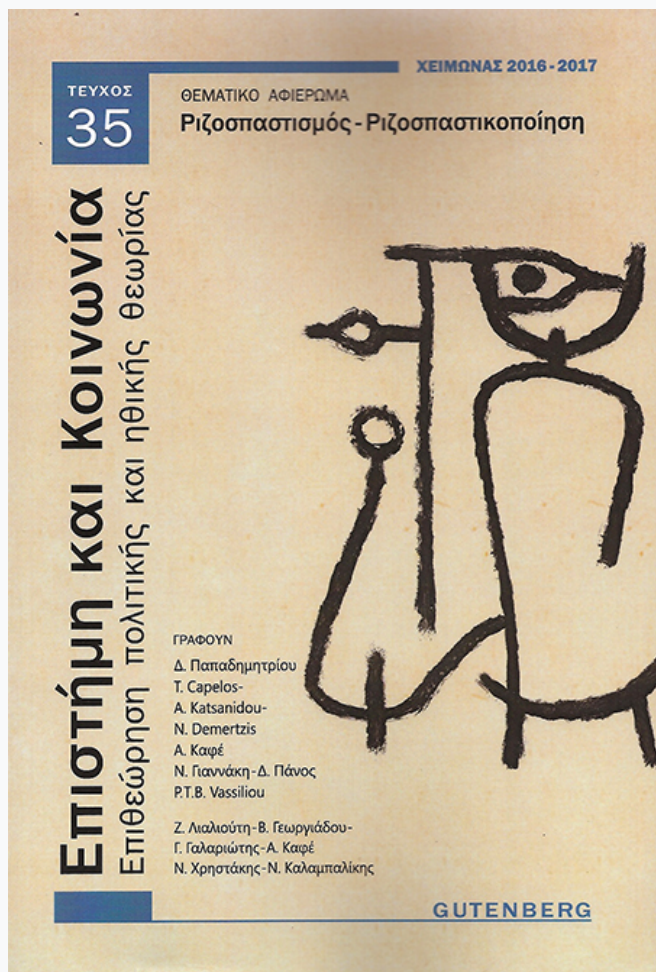

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 35 (2017)

Ριζοσπαστισμός - Ριζοσπαστικοποίηση

Sandrine Baume, ΧΑΝΣ ΚΕΛ-ΣΕΝ: Συνηγορία υπέρ της δημοκρατίας, μτφρ.: Β. Βουτσάκης, πόλις, Αθήνα 2016, 123 σελ.

Ευαγγελία Σέμπου

doi: [10.12681/sas.11497](https://doi.org/10.12681/sas.11497)

Copyright © 2017, Ευαγγελία Σέμπου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σέμπου Ε. (2017). Sandrine Baume, ΧΑΝΣ ΚΕΛ-ΣΕΝ: Συνηγορία υπέρ της δημοκρατίας, μτφρ.: Β. Βουτσάκης, πόλις, Αθήνα 2016, 123 σελ. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 35, 233-236. <https://doi.org/10.12681/sas.11497>

του σχιζοφρενή με το νόημα, με το κενό νόηματος ή με το μη απαρτιωμένο νόημα βρίσκεται στο επίκεντρο και παράλληλα θίγονται πτυχές του συλλογικού νοήματος και της σχέσης του με το ατομικό.

Συνοπτικά το νόημα πηγάζει από την ίδια τη θεωρία και εκείνη που μας ενδιαφέρει, η ψυχαναλυτική θεωρία, συσχετίζει τα σχιζοφρενικά συμπτώματα με οικουμενικά βιώματα του ανθρώπου, δηλαδή των σχέσεων του. Εκείνο που θα επιτρέψει την ανάδυση νοημάτων αναμένεται και πάλι να έλθει μέσα από μια σχέση, αυτή τη φορά μέσα στη σχέση με τον θεραπευτή. Συνεπώς η προσπάθεια να δοθεί νόημα στη

σχιζοφρένεια εξαρτάται ακριβώς από τις δυνατότητες της θεραπευτικής συνάντησης, ενώ η εσωτερίκευση νοημάτων από τον ασθενή, που περιμένουμε να δομήσουν το εγώ του, θα προσκρούει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό στην ψυχική ευθραυστότητα του υποκειμένου.

Κλείνω αυτή τη βιβλιοπαρουσίαση με την τελευταία φράση του Ιωάννη Βαρτζόπουλου στο επίμετρο του βιβλίου του: 'Εάν η συνάντηση με τον σχιζοφρενή αλλάξει κάτι στη δική μας ζωή, τον τρόπο που σκεπτόμαστε και λειτουργούμε, έχει κι αυτός κάποια ελπίδα'.

Αριέλλα Ασέο

Sandrine Baume, *XANΣ ΚΕΛΣΕΝ: Συνηγορία υπέρ της δημοκρατίας*, μτφρ.: Β. Βουτσάκης, Πόλις, Αθήνα 2016, 123 σελ.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ για ένα βιβλίο που καθιστά γνωστό στην Ελλάδα μέρος του επιστημονικού έργου της Sandrine Baume, η οποία διδάσκει στο Κέντρο Δημοσίου Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Λωζάννης και έχει συγγράψει δύο έργα που αναφέρονται στη σκέψη του Καρλ Σμιτ.

Στο πιο πρόσφατο έργο της επικεντρώνεται στον Χανς Κέλσεν, στη ζωή και κυρίως στο έργο του, μιας προσωπικότητας που αναδύθηκε τη δεκαετία του 1920 και συνέβαλε στις τότε έντονες αντιπαραθέσεις για τη δημοκρατία. Ήταν η εποχή μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η Αυστρία και η Γερμανία πειραματίζονταν με το δημοκρατικό καθεστώς. Ο Κέλσεν υπήρξε διαπρύσιος υπέρμαχος της δημοκρατίας, γι' αυτό το 1918 ο Καγκελάριος τού ανέθεσε τη σύνταξη

του τελικού σχεδίου του Συντάγματος. Το Σύνταγμα όφειλε 'να σέβεται τις δύο αρχές, την αρχή της ομοσπονδιακής οργάνωσης του κράτους [...] και τη δημοκρατική αρχή, η οποία όμως επιπλέον οφείλει να συνάδει με το αντιπροσωπευτικό σύστημα'. Ο Κέλσεν εστίασε την προσοχή του στη δημιουργία ενός συνταγματικού δικαστηρίου, στο οποίο μάλιστα υπήρξε δικαστής.

Η θεωρία περί δημοκρατίας του Κέλσεν συνδέεται με τη σκέψη του περί δικαίου. Με άλλα λόγια χαρακτηρίζεται από νομικό θετικισμό, ο οποίος συνεπάγεται την αφαίρεση των μη δικαϊκών —ήτοι πολιτικών, κοινωνιολογικών και ηθικών— στοιχείων από τον περί δικαίου στοχασμό. Το δίκαιο θεμελιώνεται ακριβώς από την ισχύ των κανόνων δικαίου. Εν αντιθέσει με τις αντιθετικιστικές διδασκαλίες το δίκαιο είναι προϊόν ανθρώπινης βούλησης, πράγμα που σημαίνει ότι τα θεμέλιά του δεν είναι μεταφυσικά. Κατά τον Κέλσεν η απαίτησή του να αποστασιοποιηθεί το δίκαιο από τα πολιτικά δρώμενα οφείλεται στην επιδίωξή του να καταστήσει την επιστήμη του δικαίου αντικειμενική. Με αυτόν τον τρόπο προσδίδει στο δίκαιο τον επιστημονικό του χαρακτήρα. Αυτός είναι ο σκοπός της *Καθαρής Θεωρίας του Δικαίου*: 'Απόλυτες' αξίες 'δεν ανήκουν

στην αρμοδιότητα της επιστήμης του δικαίου' και αυτό γιατί 'αποτελούν "μεταφυσική" πηγή νομιμοποίησης'.

Οι σκέψεις του Κέλσεν όσον αφορά την ανεξαρτησία της επιστήμης και η συνηγορία του υπέρ της δημοκρατίας έρχονται σε μία περίοδο κατά την οποία κάνουν την εμφάνισή τους και κερδίζουν έδαφος διάφορες απολυταρχικές τάσεις — ο ναζισμός, ο φασισμός και ο μπολσεβικισμός. Όσον αφορά τη δημοκρατία, η προσέγγισή του είναι σχετικιστική. Με αυτό εννοεί ότι σε μία δημοκρατία τα προγράμματα και οι απόψεις που προβάλλονται δεν κερδίζουν με βάση τον βαθμό της αληθείας τους. Κερδίζει μια πλειοψηφία και εκεί έγκειται η σχετικότητα του δημοκρατικού πολιτεύματος. Σε μια δημοκρατία σχετική αξία έχει και ο εκάστοτε ηγέτης, διότι αυτός κρίνεται και εναλλάσσεται. Όσο για τον δημοκρατικό χαρακτήρα των αποφάσεων αυτός έγκειται στη διαδικασία με την οποία λαμβάνονται.

Στο πρώτο κεφάλαιο η συγγραφέας αναφέρεται στους δύο διαχωρισμούς που διακρίνει στον Κέλσεν: μεταξύ δημοκρατίας και θρησκείας και μεταξύ δημοκρατίας και οικονομίας. Όσον αφορά τον πρώτο διαχωρισμό, η θρησκεία ως μεταφυσική πηγή δεν θεμελιώνει τη δημοκρατία. Όσον αφορά τον δεύτερο, ο Κέλσεν

απορρίπτει τόσο τα επιχειρήματα όσων συνδέουν τη δημοκρατία με τον καπιταλισμό όσο και εκείνων που τη συνδέουν με τον σοσιαλισμό. Κατά τον Κέλσεν 'το κράτος δικαίου δεν εγγυάται κατ' ανάγκην την οικονομική ελευθερία, αλλά απλώς μια ορισμένη προβλεψιμότητα της εφαρμογής του νόμου από τα διοικητικά και δικαστικά όργανα'.

Στο δεύτερο κεφάλαιο η Baume αναλύει τα κατά Κέλσεν εργαλεία της πολιτικής ελευθερίας. Όπως ο Ζαν-Ζακ Ρουσσώ, ο στοχαστής προσδίδει 'θετική' χροιά στην έννοια της ελευθερίας. Σε μία δημοκρατία τα άτομα υπακούουν σε κανόνες (νόμους), τους οποίους τα ίδια έχουν επιλέξει. Παρ' όλα αυτά ο Κέλσεν δεν έχει κατά νου την άμεση δημοκρατία του Ρουσσώ, αλλά την αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Μελετά τους θεσμούς της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας 'στο πλαίσιο της αντίθεσης ανάμεσα στο ιδεώδες (ή την ιδεολογία) και την πραγματικότητα'. Για τον Κέλσεν η αρχή της πλειοψηφίας, τα πολιτικά κόμματα και η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι τα μέσα διαμόρφωσης της κρατικής βούλησης. Μια σημαντική έννοια στην κελσενιανή θεωρία της δημοκρατίας είναι ο συμβιβασμός, τον οποίο ο στοχαστής βλέπει ως ένα συμβόλαιο μεταξύ της πλειοψη-

φίας και της μειοψηφίας. Ο συμβιβασμός είναι που επιτρέπει τη σταθερότητα και αποτρέπει τις εξεγέρσεις και επαναστάσεις. Ο συμβιβασμός προϋποθέτει την αναγνώριση των διαφωνιών, την έκφρασή τους και την εύρεση μιας χρυσής τομής. Σε μια δημοκρατία η πλειοψηφία κερδίζει. Για τον Κέλσεν όμως είναι σημαντικό η μειοψηφία να μην καταπατηθεί. Βλέπει τον συμβιβασμό ως μηχανισμό 'διαχείρισης και επίλυσης των εγγενών στη δημοκρατία διαφωνιών'. Θεωρεί ότι οι αντιπρόσωποι του λαού (βουλευτές) έχουν 'επιτακτική εντολή'. Για την κελσενιανή σκέψη μία δημοκρατία εγκαθιδρύεται μόνο με το Σύνταγμα: με άλλα λόγια βασίζεται στο Σύνταγμα, εξ ου και η σημασία του Συνταγματικού Δικαστηρίου, το οποίο ελέγχει τη συνταγματικότητα των νόμων. Και ο Κέλσεν υποστηρίζει βεβαίως τη διάκριση των εξουσιών (της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής). Η θέση που έχει στη σκέψη του το Σύνταγμα και η έννοια της συνταγματικότητας τον εναντιώνει στον Καρλ Σμιτ, ο οποίος έδινε αυξημένες αρμοδιότητες στον ηγέτη, ενίσχυε δηλαδή τις εξουσίες του προέδρου του Ράιχ. Είναι σημαντικό ότι 'η συνταγματική δικαιοδοσία λειτουργεί ως ασπίδα της μειοψηφίας, τα δικαιώματα της

οποίας θα κινδύνευαν να παραβιαστούν από μια “δεσποτική πλειοψηφία”.

Το τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου πραγματεύεται το κράτος και το δίκαιο στη σκέψη του Χανς Κέλσεν. Σύμφωνα με τον τελευταίο, γράφει η Baume, η ενότητα του κράτους οφείλεται στην έννομη τάξη. Ο Κέλσεν εναντιωνόταν σε κάθε δυϊστική θεωρία που αρνείτο την ενότητα κράτους και δικαίου. Η δική του θεωρία του κράτους ήταν μονιστική. Ήταν όμως προσεκτικός και υπογράμμιζε ότι είναι επικίνδυνο το κράτος να υπερβαίνει το δίκαιο. Γι’ αυτό και κατά τον Κέλσεν ‘η σμιτιανή πολιτική θεολογία είναι απλώς έκφραση αυτής

της τάσης προς υποστασίωση, προς μυθοποίηση του κράτους’.

Το βιβλίο της Baume είναι γραμμένο με τρόπο κατανοητό. Η μετάφραση είναι απλή και εύστοχη, όσον αφορά την απόδοση των εννοιών, πράγμα που καθιστά το έργο προσιτό στον έλληνα αναγνώστη, στον οποίο δίνεται η ευκαιρία να εξοικειωθεί με το έργο ενός σημαντικού διανοητή με επίκεντρο τις επίκαιρες ιδέες περί δικαίου, δημοκρατίας και πολιτικής συναίνεσης. Περαιτέρω το κείμενο αποτελεί χρήσιμο ανάγνωσμα για ένα πιο ειδικό κοινό, που ενδιαφέρεται για το πεδίο της πολιτικής θεωρίας.

Ευαγγελία Σέμπου

Ευτυχία Τεπέρογλου, *Οι άλλες ‘εθνικές’ εκλογές. Αναλύοντας τις Ευρωεκλογές στην Ελλάδα, 1981-2014*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2016, 613 σελ.

Η ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ των Ευρωεκλογών έγκειται στο ότι αποτελούν το δημοκρατικό απαύγασμα ενός υπερεθνικού πολιτικού εγχειρήματος. Διεξάγονται κάθε πέντε χρόνια ταυτόχρονα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), ανεξαρτήτως επιμέρους εθνικών πολιτικών συγκυριών.

Επιπλέον η συντριπτική πλειοψηφία των κομμάτων που κατέρχονται στις Ευρωεκλογές ανήκουν σε ευρωπαϊκές κομματικές οικογένειες, με συνέπεια οι Ευρωβουλευτές να μην ομαδοποιούνται εθνικά, αλλά πολιτικά. Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά παρέχουν τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας αυτόνομης πολιτικής αρένας, με μια διακριτή πολιτική τάξη καθώς και ξεχωριστά διακυβεύματα και άξονες ανταγωνισμού. Στην πράξη όμως μετά από οκτώ ευρωπαϊκές εκλο-